

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 69 (1956)

Artikel: Il praschuner : ün sömme
Autor: Biert, Cla
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-222329>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 01.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Il prashuner

*Ün sömme
da Cla Biert*

Id ais üna planüra sainza fin, sula e grischa e morta. Nan da dalöntschi dalöntschi vain üna lingiada da prashuners; ün ad ün, cul cheu bass, traplunan els pazchaintamaing tras il territsch palüdaint e maguglitsch. I nu's vezza als survagliaders, a quels chi tegnan l'arma chargiada suot bratsch.

Mo i sun qua.

Els vezzan tuot.

I sun noschs e fan daplü co be lur dovair.

I han aint gamaschas glüschaintas e manduras bainmundadas. Tschels invezza han aint be sdratscha.

L'ultim da la lingiada ais ün prashuner culs mans in chadainas, tgnüdas d'üna brancla da fier chi penda e fa üna rumur düra. Ils mans sun sfuormats, la dainta strupchada ais creschüda insembel e va oura a piz, sco alas dad üna randulina o bod plü chöntschi sco las alas d'üna chüralla bella.

El ais ün pover schaniet, quel prashuner. Majerin, cun mustazs massa lungs chi fan bod rier aint immez quella fatscha stretta, schmagliantada. Las survaschellas pendan sur ils ögls aint. Perquai nu's vezza inandret ingio ch'el guarda. Forsa aisa eir uschea perquai ch'el nu tschütta d'ingünas varts. El vezza bainschi l'auaretsch e la büergia, mo i nu t'il vain adimaint cha quai ais auaretsch e büergia.

El s'insömgia.

El s'insömgia da sia chasa e da seis üert. Quai es ün üert cun eras da fluors ingio ch'el d'eira giardinier quella jada chi sun gnüts e t'il han maltrattà.

Ils prashuners passan uossa tras ün god. Da la vart da la via aisa spinatscha e frus-chers. Nun ais quai la saiv viva chi t'il separa da seis üert? — Mo i sun quia ils guardians cull' arma chargiada.

Il praschuner volva planin il cheu per verer ingio chi sun. Lura dandet fa el ün sigl sur la saiv oura, tras ils frus-chers e pel god aint.

I s'ha dudi be ün tun. —

Id han toc bain. —

Tschels praschuners gnanca nu s'han vouts. I travachan inavant la planüra sula e grischa e morta. I's doda be amo co cha quels invisibels rian tanter dad els, adüna plü dalöntschi.

Sur seis corp aint ais gnüda l'aua, e la büergia t'il ha cuernà plan a plan. Las furmias t'il han lura maglià sü.

Mo seis sömme, quel ais i inavant. El ais perfin rivà pro sia chasa e pro seis üert. Tuot d'eira sco quella jada. Mo el nu s'ha ris-chà da far il sigl sur la saiv aint. El avaiva temma chi t'il schluppettessan.

E seis sömme passa inavant, passa speravia sia chasa sainza as fermar. Tuot in üna jada ais el in ün üert ester ch'el mai nun ha amo vis, ün üertun grand cun prunas eras da fluors da bellezzas. Ed el nun ais plü ün praschuner in chadainas. El ais uossa ün spler, üna da quellas bellas chürallas da culur gelgua cun sriblas brünas e tacals nairs e cun quel piz vi da las alas, sco las randulinas. I nu fa dabsögn cha las alas glüschissan amo, id han sü quella puolvrina d'or chi nu lascha adüna ingiavinar inandret la culur. Mo las fluors da l'üert, quellas bain glüschan aint il sulai. Mo i nun han ingün' odor.

Curius, las fluors oduran uschigliö, e be cun verer nu's saja adüna chenüna chi'd ais.

Pür uossa bada el chi nu's doda eir ünguotta. Tuot es müt.

Mo el nun ha malavita pervia da quai e pensa cha l'udida e l'ösen gnaran lura bain eir planet. Perche per intant ais el malapaina nat. E lura, nunesa, i nu's po esser fingià perfet cur chi s'ais be güsta gnü our da la poppa! —

E lura el, el ha grands dalets da sias culuors e zuond superbgia da seis corp bainfat, cullas corninas, cun chammas e cun ögls e tuot. Perfin la tromba per tschütschar sü il nectar ais quia, parderta per rodler oura e giò aint il sain da la flur. E lura, las alas pür! — Ai! el pudarà svolar, sü aint il ajer, sü vers il tschêl, e giò sur la prada ed ils üerts, ed el as placharà süllas fluors, sün quellas cotschnas e sün quellas gelguas. E minchüna avarà ün oter dutsch! Che delizchas chi t'il aspettan!

El dà üna sgurlattada per schladar las alas. Ai, co chi sun grandas, bellas, co chi fan parada! Ed el batta uossa cullas alas plü da red,

seis corp as doza fingià ün zichin, el batta plü svelt e vout tour l'otezza:

Prrrc!

Prrr!

Id ais üna paraid!

Invisibla!

El improva da tschella vart:

Prrr! Tac!

Paraid intorn ed intorn!

El ais serrà aint in üna büschla da vaider, üna spezcha da cha-pütscha invisibla missa sur el giò.

El improva amo üna jada, cun tuotta forza. Lura dà'l insembel e crouda giò mez quai.

El crida.

Mo coura, dadourvart, da cour' aint as doda a rier, adüna daplü, adüna plü dadot. Quai es ün riöz da vaider, dür e tagliaint, il rier da quels vagliaders maglins chi tgnaivan l'arma chargiada suot bratsch. Uossa imperò nun hana plü ingüna arma suot bratsch. I fan segn chi nu saja dad avoir temma, chi nun hajan nüglia per far dal mal. Els dozan la bratscha e volvan ils mans dad üna vart e da tschella e toccan las s-charsellas per muossar chi nu saja privel quista jada. E lura rian els darcheu cun sfrign nosch e maglin.

Il spler praschuner ais amo adüna per quai via ch'el crida. El sa chi chi sun, quels coura, ed el ha temma chi vegnan nan e t'il zappan culs peis per t'il far murir. Perquai sta'l be quietin.

Las alas al fan mal. Forsa suna ruottas. Eir las doluors aint il cheu nu vöglian tschassar. El as grutschima insembel amo daplü. Da's zoppar nun aisa discuors, perche i vezzan tuot che ch'el fa.

Quai düra üna têt pezza. Quels coura vegnan malpazchaints cha el nun as mouva plü. I vegnan adüna plü grits. Ch'el mouro, quai nu vöglia avoir, i vöglian verer co ch'el patischa amo daplü. Il spler sa fich bain quai, el sa eir chi nu vöglian ch'el viva da möd sco chi s'avess il dret da viver. Per chi sajan cuntaints e possan rier sto el star tanter vita e mort. Quai ais seis lö destinà oramai da quels chi han la cumanda sur dad el. Perche els, els nun han alas. Els fulminessan a quels chi san svolar! —

Id ais gnü s-chür.

Quai sarà la not.

El ha fat finta da durmir. Id ais tuot quiet intuorn el. Davo üna pezza haja cumanzà a sfuschignar. I's dudiva alch scüttöz. Ils homens noschs sun qua. I piglian davent il vaider. Dandet vegnan nan tuot las uduors da l'üert. I's sainta il schuschurar dal vent ed ün rumur sco dad auas. Lura tuot es darcheu müt e sul.

I vain cler sco al di avant. Ils homens noschs sun eir darcheu là e spettan ch'el as mouva. Tuot il corp al fa mal; mo el nu das-cha star quiet, uschigliö pudessna gnir grits e t'il far murir. Dimena chamina el ün pêr pass. Coura cumainzna fingià a far minz da rier, sco per lair dir: Pür chamina tü! El ais chaminà ün têr toc invia. Curius, la paraid da vaider nun ais plü! Lura as volva el da tschella vart: Eir ingün vaider plü!! El improva a svolar. Schi schi, las alas tegnan. Mo di uossa be: survart nun aisa neir bricha vaider. El schlada our las alas. Oh, bain ed inandret, i portan! El as doza sü dal terrain, be planin, cun tuotta chüra. Ai, che bê da pudair svolar. L'ajer chi porta ais sco üna pozza invisibla. Mo dandet vezza el sur seis cheu alch chi glüscha:

Il vaider!

El as volva dandet aval per nun ir ün sfrach cunter. Mo quels coura, quels noschs chi d'eiran fingià parderts per dar la risada maglina, quels sun gnüts fich grits e t'il laivan far murir. Perquai ha'l subit darcheu cumanzà a svolar, sco sch'el nu savess novas dal vaider. Ed ils homens noschs coura sun stats cuntaints da quai.

Schi schi, bravamaing, id avaivan müdà oura il chapè da vaider. Els avaivan tut davent quel pitschen sur not e miss ün plü grand suringiò per t'il ingianar, per ch'el prouva darcheu da svolar ed as fetscha mal. Id ais da far finta sco schi nun as savess novas dal vaider, uschigliö vegn'na vilans quels coura. Dimena prouva el darcheu da svolar. Las alas nu doulan plü; eir las chammas tegnan gnanca mal. Ma el fa finta da patir amo adüna, per chi sajan cuntaints. Uschea per exaimpel chamina el tort üna pezzina e dà giò per terra. Da quai hana grand dalet e rian da's squagliar. Lura batta el be cun ün' ala e balla intuorn ed intuorn, sco sch'el nu füss bun da svolar. El va perfin culs peis amunt e fa sco sch'el füss stuorn e bricha bun da star sü. Da quai quels noschs coura han ün giodimaint tuottaffat agen e sun plü co cuntaints, tant ch'el repetta la pantoмина amo üna jada. I sun be dalets e dischan tanter dad els cha quaist saja uossa ün spler grandius. I rian da schloppar da seis mots

maladesters e povrets. Il mal ais be chi vöglian amo daplü, chi mai nu vegnan sazis da verer a patir. Uschea saraja dimena da stübgjar oura alch nouv. A la fin schlada el darcheu las alas, as doza e svoula ün toc.

Là! il vaider!

Che aisa da far?

Sch'el as volva e tuorna schi vegn'na rabgius e t'il fan murir be sech. E sch'el batta cunter il vaider schi ris-cha el da's sfrischlar il cheu. —

Dimena prova el da svolar via a schlinch e da cloccar cunter be leivmaing per nun as far massa mal.

Prrrc!

Culla rain e cullas alas cunter il vaider!

I nun ha fat mal. Mo el as lascha subit crudar per terra e fa sco sch'el füss mez mort. Da quai quels coura han dalettuns. Davo dat da las chammas üna pezza e sgurlattà cullas alas, repetta el quist gö, da tschella vart via.

Anguoscha!

I para bod chi s'hajan inaccorts dad alch!

Bom bom!

Alchüns sun gnüts fichun grits tuot in üna jada e pretendan cha quaist spler fetscha be mots, ch'el fetscha be teater e t'ils tegna per nars. I discuorran üna granda pezza tanter dad els e tiran cussagl che chi saja da far.

I vain s-chür.

Davo üna pezza darcheu cler, güsta sco al di avant.

Mo ils homens noschs nu sun plü.

Davaira schi, i sun bravamaing passats!

Chi sa? — Schi t'il laschessan uossa star?

El sta sü e cumainza a chaminar. El va ün bun toc invia e tschütta intuorn:

Ingün vaider!

El va e va e va: amo adüna ingün vaider!

Uossa svoula el amunt e palpa cullas corninas per quai aint: eir survart nun aisa plü ingün vaider!

Sch'el füss uossa liber?

O scha quai füss be üna nouva trapla?

Na na, robas da nu crajer, i sto propcha esser uschea, chi han

tschüf avuonda dad el e t'il laschan uossa far che ch'el voul! Mo di be da quaistas!

Ai, che bel üert intuorn ed intuorn!

Tulipanas, rösas, gilgias, neglas e violas. Co chi invüdan da gnir pro ellas! El santa uossa eir la fam chi t'il tainta, quella brama da svolar aint il sain da la flur, da stender oura sia tromba, da t'illa sfundrar aint il nectar e da tschütschar quel liquid chi vivainta. Uossa louva el las alas, sgurlatta il corp ed arschainta ils ögls cullas corninas. Las alas schuschuran sco da saida cun schladar oura. I barattan culurs aint il sulai. Oh, co chi'd ais bel da pudair viver! El trembla dal dalet, doza il cheu e fa ir las corninas da tuot las varts, sco per salüdar las fluors e dir cha uossa, uossa lura vegna el pro ellas a tramagl. El as doza sü aint il ajer ed ondulescha via e nan. El balla sü e giò, fa pajaglia cul sulai, as sbassa e bütscha la terra, as volva darcheu amunt e salüda il tschêl. El po svolar quant ch'el voul, dad üna vart e da tschella, amunt ed aval: ingün vaider plü!

Da casü davent, ingio chi's po surverer tuot il üert, dà el ögl ün toc invia bellas neglas crap sün ün muottin chi ninan aint il vent. Oh, las neglas crap, quellas han ün dutsch tuot agen! El santa darcheu co cha la fam t'il tainta e piglia la direcziun. El batta las alas il dubel plü svelt e svoula cun granda früda vers las neglas:

Tac!

Prrrr!

Tatac!

Il vaider!

El es svolà cunter cun tuotta forza.

El crouda giò per terra per dal bun quista jada.

Coura as doda üna staifa risada: hehehehe!

Ils homens noschs sun darcheu qua!

Schi schi, el sa uossa fich bain che chi han fat. I han tut ün chapè da vaider bler plü grand e miss sur el aint. I sun its davent per t'il far crajer üna per ün' otra. Ah, i sun furbers!

Els rian amo adüna e vegnan nan plü daspera per verer che ch'el fa. Tuottas duos alas sun sfrischladas. Duos chammas sun ruottas d'avent ed il cheu ais sfrachà. Mo el viva amo. Da quai ils homens noschs sun fich satisfats. I's gratuleschan da la bun' idea e per la reuschida. Els spettan amo üna pezza per esser dal tuot sgürs cha'l spler nu possa plü ne svolar ne chaminar.

Na na, i nu manglan avair ingüna temma. Quaista jada aisa glivrà cun el. El prouva da dozar ün' ala, mo la mezza ala crouda ruotta da la vart giò.

Eir las plajas da las chammas e dal cheu fan doluors terriblas.

Ils noschs coura rian amo adüna, dan dal cheu da schi e schmachan l'ögl sco per dir:

Uschea vaja cur chi nu's guarda ingio chi's va! Maritast tuot-taffat, pover nar cha tü est ün!

Oters fan schnöss e dischan: Tü est lura dafatta set e la cupicha! Cun quai dozan els sü il vaider e t'il mettan da la vart.

Parfüms da tuottas sorts sfladan aint, el doda eir darcheu quella rumur. Scarafags vegnan nanpro, da quels grands cun zanguas e da quels plü pitschens, eir baus dal Segner culla rain cotschna e tacals nairs lasura. I t'il tschüttan tais üna pezza, as volvan e van zopparland inavant. Las muos-chas ed ils tavans svoulan cun früda sur el via sainza dar bada. Eir splers dad otras famiglias sun quia: pichardellas e vuolpettas e pizzabrünas.

Be las furmias, quellas as ferman e guardan cun gniffa maglina sü per el. Adüna plü bleras cuorran nan da tuot las varts. Alchünas impertinentas prouvan perfin da t'il morder. El as defenda, mo quai nu güda bler. Fingia var duos dunzainas s'han fattas pro e t'il dan morsas sura e suot e da la vart. I prouvan perfin da t'il strar davent.

Ils homens noschs sun gnüts nan daspera per verer che ch'el fa e co cha las furmias t'il taintan. I rian tanter dad els ed as dan splats giò per las spadlas, tant sco per dir: quista es buna!

Las furmias t'il struozchan oura sün ün muot.

Ai, co cha'l muond es bel!

El vezza il god e la prada e prunas fluors incuntschaintas cun parfüms delizchus chi s'arasan nan e sü vers el. E pac toc plü invia füssan eir las neglas crap, bellinas bellinas, cun lur cotschnin rösa chi tira vers il violet minchatant.

Mo las furmias t'il mordan darcheu. Ellas t'il volvan intuorn e piclan aint il vainter e stiran e sdrappan davent tocs. Quai arda.

Ils homens noschs dischan:

Nu vezzast cha tü est uossa liber?

Schi svoula tantüna!

Tü chi avaivast tanta superbgia da tias alas! Hehe!

Schi schladlas oura tantüna! Tschütta là via, las bellas fluors!
Nun hast fam?

Ed aint in lur ögl as vezza tuot la terribla invilgia da quels chi nun han alas, da quels chi mai nu pon svolar. — Povrets.

Uossa ün da quels noschs sdrappa davent üna negla e t'illa tegna giò vers il spler:

Baiva uossa! Tschütscha! Pover bajavöda, pover grander chi laiva svolar!

Mo cur cha'l spler roudla oura la tromba per lair tschütschar il nectar schi piglia el darcheu davent la flur.

Ella odura ferm e lascha pender il cheuin giò sün el. Ün oter da quels homens noschs tocca cun seis manun grob sias alas e strüzcha davent la puolvrina. Quai fa üna schnuaivla sgrischur da mort, a sentir quel man. El guarda sü vers il tschêl.

Utschels van tras il blau, randulinas sveltas cun alas oura ed a piz. Il sulagl arda nan aint illa plaja.

El sadaja sten.

Las furmias t'il stiran oura uossa las alas e van culs tocs, ün pèr dad üna vart, otras da tschella.

Ils homens noschs sun passats, tuot satisfats.

Il spler guarda amo üna jada sü aint il blau dal tschêl, la negla as ha cupichada giò sün seis pover corp strupchà, mez passà. Per l'ultima jada odura el quel parfüm. Lura volva el il cheu.

Mort.